

חברה חדשה, טכנולוגיה חדשה, אתגרים מתמידים

גיליון זה עומד בסימן פרישתו של העורך (מטעמי גיל, לא להיבהל!), שניווט את ספינת הד האולפן (לימים נוסף לו התואר החדש) מאז שנת 1985. במאמר המופיע כאן לאחר 'דבר ראשון' ומבוסס על הרצאה בכנס 'עברית בקוונה תחילה', העורך מנסה להציג את המגמות שקבע לכתב העת הזה, יחד עם ביטאונים אחרים בעריכתו, מאז ירש את ה'כס' מידי המחנך המיתולוגי, ומי שהיה בעצמו בימים רחוקים ראש המחלקה להנחלת הלשון, ד"ר שלמה קודש. מאחר שעיקרי הדברים נאמרים שם, לא נותר לכותב השורות הללו אלא להביע את רגשותיו המעורבים - כרגיל במצבים כאלה: עצב מסוים של פרידה ממערכת שהיה חלק ממנה, תרמה לו מעצתה הטובה, מידידותה ומחזוקה, ושמחה על היכולת להתפנות ליעדים חדשים-ישנים. התקווה היא שכתב העת הייחודי הזה לא 'ייכרת' ויימצא לו עורך מתאים, רצוי צעיר למדי, שיידע להמשיך את הטוב הקיים וגם לפתוח את כתב העת לאופקים חדשים ואולי לפרוץ דרך לאוכלוסיות קוראים נוספות ומגוונות.

כאן המקום להודות מקרב לב למנהלי האגף שעבדתי תחת 'שרביטם': ד"ר אברהם צביון ז"ל, ד"ר שלום קליין, ד"ר מאיר פרץ, גב' ריבה אביעד-פרלמוטר וגב' מגי קורן. כל אחד מן המנהלים האלה סייע לי בדרכו: ייעץ, תמך ותרם משלו במאמרים ובראיונות. חברי מערכת כתב העת התחלפו עם השנים, אך הפגישות אתם היו תמיד משמחות, מועילות, מציגות את ציפיות ה'שטח' ומעמידות אותי על המתחדש ועל הנדרש לעבודת היום-יום של המורים. אני מודה גם למפקחי המחוזות, למדריכים, למנהלי האולפנים ולמורים קוראי הביטאון שהיו גם משתתפיו, לצדם של חוקרים ואנשי אקדמיה, שרבים וטובים בהם פרסמו כאן מפרי מחקריהם וחשיבתם.

בישיבות מערכת של כתב העת ובשיחות עם מנהלי האגף עלתה לא-אחת שאלת האיזון בין מגמת ה'מדעיות' וה'אקדמיות' שלו לבין ייעודו המובן מאליו לשרת את צורכי המורים ב'שדה', בעשייה האולפנית. עלתה גם שאלת מחברי המאמרים: האם אין צורך להביא יותר את קולם של מנהלים ומורים שלנו, שידברו באופן ישיר ואולי מועיל יותר אל העושים במלאכת הוראת העברית כשפה שנייה/נוספת בארץ ובחוץ לארץ? והנה מאמרי הגיליון האחרון בעריכת העורך הנוכחי עוסקים בשאלה באיזו מידה הלימודים באולפן כיום משקפים - וצריכים לשקף - את התמורות העמוקות שעברה החברה הישראלית, מבחינות שונות. רינה ענבר, מורה ותיקה בתל אביב, מציעה ליישם את גישת הביבליותרפיה בהוראה באולפן שלעתים קרובות למדי כבר אינו אולפן לעולים השבים לציון מולדתם הקדומה אלא מהגרים בעלי רקעים מגוונים, שלא בהכרח מזדהים עם תמונת העולם הציונית של החברה שאליה הגיעו. ד"ר אסנת גביאן, שכתבה דוקטורט על ספרות הילדים בארץ בשנים 1960-1985, מציעה שגם המורים באולפן

יתנו את דעתם על התמורות העמוקות שעברה החברה הישראלית מאז ימי ה'יישוב' וראשיתה של המדינה ויצונו בפני תלמידיהם, באמצעות טקסטים מתאימים, את פניה החדשות של חברה זו.

ד"ר יהודית גולן בן-אורי, מורה, מנהלת ומדריכה ב'חוות הנוער הציוני', מציגה אולפן קיץ לילדים שיזמה - מופת שכדאי ליישם גם במקומות אחרים. מן העבר השני, *ד"ר רחל טוקטלי*, מראשי האגף לחינוך מבוגרים בעבר השווה זה שנים ב'דיור מוגן', עמדה על הצורך ללמד את יסודות העברית לעובדות זרות, החיות לצדם של קשישים ב'דיור המוגן' ומתקשות בתקשורת איתם, באין להן הכנה של ממש בתחום זה.

נושא מרכזי נוסף, שאולי יזכה לפיתוח והרחבה מידי העורך הבא, הוא השינויים בתפיסת הבחינה והערכת הישגים אצל תלמידי עברית כשפה שנייה/זרה. האמת תיאמר: לא תמיד היה ברור לראשי המערכת של הנחלת הלשון שצריך בכלל לבחון את תלמידינו. הלא תכלית האולפן אינה להביא את תלמידיו להישגים אקדמיים אלא לסייע להם להתערות בארץ, בחייה ובתרבותה. הד האולפן בשנים ראשונות למדי תחת עריכתו, בהמרצתה של גב' ריבה אביעד-פרלמוטר, פרסם סדרת מאמרים של פרופ' אילנה שוהמי בנושא הזה, ששימשה בסיס לשינוי בחשיבה אצל מורי חינוך מבוגרים בתחום זה. בגיליון זה אנחנו מארחים שלוש מרצות בכירות לעברית באוניברסיטה יוקרתית בארצות הברית, *ד"ר שירי גורן*, *ד"ר דינה רוגינסקי ואורית ירט*, המדווחות ומנתחות את עיקרי התורה בתחום הערכת הישגים אצל לומדי שפה נוספת. גם אם חלק מהדברים במאמרו אינו חדש לעוסקים בתחום, כדאי לקרוא וליישם את אבני הפינה שהן מציגות. *איתמר שץ מאיר* פינה לא-שגרתית: אופן הניסוח הראוי של מטלות. כדרכו הוא עושה זאת על סמך מחקר מדוקדק.

מחקרן של *ד"ר עליזה עמיר*, *ד"ר רינת גולן* וענבר רוטשטיין עוסק בבעיות רבות משמעות בקליטת ילדים ונוער עולה בבתי ספר. משום-מה לא מצאה המדינה דרך לתגבר ולהעמיק את הוראת העברית לילדים עולים, והסיוע להם בהתגברות על מכשולי השפה החדשה נתון ל'חסדן' וליוזמתן של מורות ומחנכות, שתכופות הן בעלות כוונות טובות אך נעדרות הכשרה לעניין ומתקשות גם להקדיש את הזמן שכל כך נחוץ לילדים ולבני נוער המתבקשים להתמודד עם כלל המקצועות הבית ספריים בשפה חדשה להם.

האגף לחינוך מבוגרים אינו מאחר לזנק אל המרוץ הדיגיטלי בתחום ההוראה, ואנו מתכבדים להציג שני פרויקטים חדשים (האחד מתחדש) בתחום זה: *ציפי מזר* מתארת את נפלאותיו של החדשון - העיתון-אתר בעברית קלה במרשתת, ו*שלומית גבע-מור* מציעה למורים/למורות להסתייע בספר לימוד מוקלט לרמות א-ב+ שהיא הכינה וערכה בגישה מיוחדת.

ועוד לנו, כתמיד, מטעמים ממטעמים שונים: *ד"ר יהודית גולן בן-אורי* מזכירה לנו את הצורך ללמד מבנים תחביריים באולפן, גם אם העיסוק בתחביר מרתיע לא-מעטים; *חווה דינר* ממשיכה להפתיע ולהנות את קוראיה בהצגת ביטויים מן המקרא שעדיין שגורים בפינו ובעטנו - הפעם ניבים מספרי כתובים במקרא; *מאיר מינדל*, המספר המחונן, שכבר הבאנו סיפור שלו בגיליון קודם על ייסורי קליטתו כנער, מספר הפעם על עולי שנות התשעים הקשישים ועל אמו שעמדה להם בצרתם.

על כנסים וספרים כותבות ורה אגרנובסקי, הכותבת כדרכה באופן יסודי ומקיף - והפעם על כנס בסנקט פטרבורג שעסק בעברית וביידיש - לשון, ספרות והוראת השפה; סמדר ברק המציגה ספר על תכנון העברית בשלבי התגבשותה (יאיר אור על ועד הלשון); ד"ר שרה רובינשטיין המסכמת קובץ מאמרים שיצא לאור בעקבות הכינוס המקוון להוראת העברית כשפה נוספת שנערך לפני שנתיים; וד"ר מריה ילנבסקאיה המזמינה אותנו לתור את שביליו של קובץ מחקרים העוסק בלימוד 'לשונות בחירה' בבתי הספר בארץ.

קריאה מהנה!

העורך הנפרד מקוראיו האהובים

אי 2017